

İNGİLİZ BAROĞU: LONDRA ST. PAUL KATEDRALI'NİN CEPHE TASARIMI

BRITISH BAROQUE: FACADE DESIGN OF ST. PAUL CATHEDRAL IN LONDON

Nadire Tuba YİĞİTPAŞA

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü

tubayigitpasa@omu.edu.tr

ORCID No: 0000-0002-5197-437X

ÖZET

Geliş Tarihi:

15.02.2022

Kabul Tarihi:

26.03.2022

Yayın Tarihi:

31.03.2021

Anahtar Kelimeler

Mimari, sanat, kilise,
Barok, üslup.

Keywords

Architecture, art,
church, Baroque,
style.

XVI. yüzyılda Roma Kilisesi Rönesans Hümanizmi ve Proteston reformu karşısında kaybettiği itibarını geri kazanmak amacıyla Karşı Reform ya da Katolik Reform olarak değerlendirilebilecek hareketi geliştirmiştir. Bu hareketin sanata yansması sonraları "Barok" ismi ile anılmaya başlamıştır. "Barok" kelimesi, Portekizce "Barucca" sözünden gelmektedir. Bu isim Portekizce'de garip biçimli, eğri büğrü incilere verilmektedir. İtalya'da doğan bu üslubun diğer Avrupa ülkelerine de yayıldığı görülmektedir. İngilizler Barok üslubu diğer üsluplara göre daha az benimsemiştir.

Bu çalışmada İngiltere'nin başkenti Londra'da Barok üslupta inşa edilmiş ilk kilise olan St. Paul Kilisesi'nin cephe tasarımları üzerinden İngiltere'de Barok üslubun cephelerde ne şekilde değerlendirildiği irdelenmiştir. İngiliz Barok mimarisinde cephe tasarımlarının diğer ülkelerdeki örneklerden farklılıkları tespit edilmiştir ve farklılıkların ortaya çıkışında etkili olan faktörler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Elde edilen bu çalışmayla Türkiye'de Avrupa mimarisi ve Batılılaşma dönemi Osmanlı mimarisi çalışmalarını desteklemek amaçlanmıştır.

ABSTRACT

In the 16th century, the Roman Church developed the movement that can be considered as the Counter-Reformation or the Catholic Reformation in order to regain its lost reputation in the face of Renaissance Humanism and the Protestant reform. The reflection of this movement on art began to be known as "Baroque". The word "Baroque" comes from the Portuguese word "Barucca". This name is given to oddly shaped, crooked pearls in Portuguese. It is seen that this style, which was born in Italy, spread to other European countries. The British adopted the Baroque style less than other styles.

In this study, it was examined how the Baroque style was evaluated on the facades in England through the facade designs of St. Paul's Church, which is the first church built in the Baroque style in the capital of England, London. The differences between the facade designs in British Baroque architecture and the examples in other countries were determined and the factors that were effective in the emergence of the differences were tried to be evaluated.

With this study, it is aimed to support the studies of European architecture and Ottoman architecture of the Westernization period in Turkey.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1074154>

Atf/Cite as: Yiğitpaşa, N., T. (2022). İngiliz baroğu: Londra St. Paul Katedrali'nin cephe tasarımı. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(1), 381-396.

Giriş

1545-1563 yılları arasında toplanmış olan Trent Konsili'nde Reformist düşünceye karşı çıkılarak, dinsel bağlılığı arttıran en güçlü aracın sanat olduğu vurgulanmıştır (Linder, 2008: 111-114; Saari & Saari, 2002: 15; Mayer, 2016: 178-202)¹. Dini konulu tasvirlerin yoğun bir şekilde kullanılmasının cemaat üzerinde mistik bir etki yaratmasından dolayı yeni inşa edilen kiliselerin tasarımında resim ile heykelin aşırı kullanımı teşvik edilmiştir (Roth, 1993: 358; Held & Posner, 1971: 22; Minor, 1999: 47-49; Tapie, 1961: 14-15; Andersen, 1969: 9; Yiğitpaşa & Ceylan, 2021: 203-204). Konsilde alınan kararlar doğrultusunda kiliseler anıtsal ve görsel tasarımları ile dikkat çekmiştir (Neuman, 2013: 115). Barok mimaride elips ya da oval planlar ve karışık geometrik şekillerden oluşan plan tipleri görülmektedir (Pensver, 1977: 111-112; Tapie, 1992: 43; Yarwood, 1994: 74; Norberg-Schulz, 1998: 13; Roth, 2014: 488). Karmaşık geometrik formlu plan tipleri üzerinde yükselen eğrisel formlu duvarların sınırladığı yapılar genellikle kubbe ile örtülmüştür (Müller & Vogel, 1997: 403; Ducher, 1988: 102). Sütun ya da payeleri birbirlerine bağlayan kemerler, Rönesans'ta uygulanan yarım daire formundan çıkarılarak eliptik ya da oval biçimde uygulanmıştır. Döneme özgü bir uygulama ile çifte kavis şekli verilerek (hem karşıdan hem de üstten kavisli) inşa edilmişlerdir (Norberg-Schulz, 1998: 14).

Yönetimde mutlak monarşiyi temsil eden Barok sanat, dinsel yaşamda Roma Katolikliğini yansıtmayı hedeflemiştir (Blunt, 1998: 148; Roth, 1993: 379; Minor, 1999: 102). Anglikan mezhebine mensup olan İngiltere'de ise XVII. yüzyılda Palladian² modellerine dayanarak Neoklasik mimari gelişme göstermiştir (Neuman, 2013: 302; Carl & Charles, 2009: 184; Blunt, 1998, s. 148). Fakat 1666 yılında çıkan büyük yangından sonra Londra'da birçok yapı metruk hale gelmiştir. Şehrin onarımı sırasında Christopher Wren önderliğinde Barok mimari örnekleri inşa edilmeye başlamıştır (Adams, 2011: 342; Neuman, 2013: 305; Carl & Charles, 2009: 186; Roth, 1993, s. 379; Blunt, 1998: 149; Minor, 1999, s. 102; Braynt Pratt, 1995: 58). Wren 1665-1666 yılları arasında Fransa'da yaşamış ve burada Barok mimari üzeri çalışan İtalyan mimar Bernini ile tanışmıştır. Bernini'den etkilenerek (Neuman, 2013: 305; Roth, 1993: 380; Minor, 1999: 102; Blunt, 1998: 148; Downes, 1966: 3) ilk olarak Fransız ve İtalyan modellerinin etkisinde şehir planını hazırlamış, hasar gören elli bir kiliseyi Barok üslupta tasarlamıştır (Roth, 1993: 380-382; Neuman, 2013, s. 305; Minor, 1999, s. 102-103; Blunt, 1998: 151). Ayrıca Thomas Archer ve James Gibbs İtalya'da, Hugh May ise Fransa'da eğitim almış ve bunun sonucunda Barok mimarinin İngiltere'de uygulanmasına öncülük etmişlerdir (Blunt, 1998: 148).

Bu bağlamda çalışmamızda Christopher Wren tarafından inşa edilen ve Londra'da Barok üslubun ilk örneği olan St. Paul Katedrali'nin cephe tasarımları üzerinden İngiliz mimarlık tarihinde Barok üslubun cephelerde ele alınış biçimleri irdelenmiştir. İngiltere'de Barok üslupta tasarlanan cephelerin diğer ülkelerdeki örneklerle benzerlikleri ve farklılıkları saptanmıştır.

Londra St. Paul Katedrali'nin Cephe Tasarımı

St. Paul Katedrali Londra'nın piskoposluk merkezidir. Günümüzde bu işlevini sürdüren yapının yerinde 1087 yılında çıkan bir yangın sonrası Normanlar tarafından Romanesk tarzda inşa edilmiş bir başka katedral olduğu bilinmektedir. Bu katedral 1136 yılında çıkan bir yangın sırasında tamamen yok olmuştur (Bede, 1910: 68-69; Garmonsway, 1953: 218). 1256-1314 yılları arasında buraya Gotik tarzda inşa edilen katedralin ise kendi döneminde Avrupa'daki en yüksek üçüncü kilise olduğu bilinmektedir (Dugdale, 1658: 133-134; Lehmborg, 2014: 114; Morrissey, 2011: 3). 1666 yılında yaşanan büyük Londra yangınından önce 1661 yılında eski katedralin onarımı sırasında Christopher Wren'in danışmanlık yaptığı bilinmektedir. Bu onarım 1630 yılında Inigo Jones tarafından tasarlanan Neoklasik tarzdaki iç ve dış tadilatları içermektedir (Campbell, 2007: 10; Lang, 1956: 47-63; Summerson, 1983: 204) Ancak gerçekleşen yangın sırasında tümüyle yıkılan bu yapının yerine ise günümüzdeki katedral inşa edilmiştir (Fletcher, 1962: 913).

1668 yılında şehirde başlayan yenileme çalışmaları kapsamında yapının yeniden inşası için Christopher Wren görevlendirilmiştir (Campbell, 2007: 26; Summerson, 1983: 223; Fletcher, 1962: 913). Bir önceki katedralin

¹ Ayrıca konu için bkz. Held & Posner, 1971: 22; Minor, 1999: 47-49; Tapie, 1961: 14-15; Andersen, 1969: 9; Hibbard, 1977: 111; Maccaffrey, 1914: 81-159; Roth, 1993: 358; Elton, 1990: 188.

² XV. yüzyılda İtalyan mimar Andrea Palladio tarafından geliştirilen, çoğunlukla tam cephe boyu portiko uygulaması yerine cephe ekseninde girişin önüne uygulanan portiko sistemine bağlı gelişen cephe tasarımlarıdır. Palladio'nun inşa ettiği villalarda tüm cephelerde tercih edilen bu uygulama yapının planının da haçvari bir görünüm kazanmasına neden olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Reed and Farber, 1980; Paolo, 1993.

tasarımına bağlı kalınması isteği üzerine bu görev 1669 yılında Wren tarafından reddedilmiştir. Wren'in 1670-1673 yılları arasında yeni bina için hazırladığı tasarımın kabul görmemesi üzerine 1675 yılında mimar tarafından yeni bir tasarım yapılmıştır. Kabul edilen bu tasarıma göre yapının inşasına başlanmıştır. Ancak inşa süreci içerisinde II. Charles tarafından verilen izin doğrultusunda yapıda bazı değişiklikler yapılabilmiş ve yapı bugünkü halini almıştır. Katedral 1697 yılında resmi olarak ibadete açılmıştır (Campbell, 2007: 53-54) (Şekil 1).

Doğu-batı doğrultulu üç nefli Latin haçı formulu yapı aynı ekseninde üç bölüm şeklinde düzenlenmiştir. Batıda yer alan ilk bölüm narteks olup buraya zeminden merdivenlerle ulaşılan portikonun gerisindeki kapıdan erişilmektedir. Narteks üç nef şeklinde düzenlenmiş olup kuzeyi St. Dunstan Şapeli ve güneyi ise St. Michael ve St. George Şapeli ile sonlanmaktadır. Her iki şapel bölümü de doğu-batı doğrultusunda eliptik olarak planlanmıştır. Şapellerin batısında yuvarlak formulu birer şapel yapısı daha mevcuttur. Narteksin daha geniş tutulan orta nefi kubbe ile örtülmüştür (Şekil 2).

Narteks ile başlayan nefler narteksin doğusundaki naosta da kesintisiz bir biçimde devam etmektedir. Yan neflerden daha geniş tutulan orta nef yüzeyi kasetlenmiş beşik tonozla, yan nefler ise küçük kubbeler ile örtülmüştür (Şekil 2).

Kilisenin transept bölümünün merkezi dört yönden ikişer paye ve duvarlar üzerine oturan kemerlerin desteklediği kubbe ile örtülmüştür. Transeptin kuzey ve güney kolları doğu-batı doğrultulu üçer birimli koridorlar şeklinde düzenlenmiş olup kuzey kolun kuzey, güney kolun ise güney duvarının ekseninde dışarıya çıkışı sağlayan birer kapıya yer verilmiştir. Güney transept kolunun kuzeybatı köşesine içten yuvarlak dıştan kare formulu bir kütüphane, kuzeydoğu köşesine ise aynı formdaki kripta bölümü yerleştirilmiştir (Şekil 2).

Transept ile apsis arasındaki bölüm kilisenin naosu gibi üç nefli bir düzenlemeye sahiptir ve naosun bir tekrarı niteliğindedir. Bu bölüme, transeptin kubbe ile örtülü merkez bölümünün doğusundaki üç kapı ile erişim sağlanmaktadır. Kapılardan erişilen neflerden ortadaki daha geniş tutulmuş olup her birinin üzeri batı-doğu doğrultusunda üçer kubbe ve birer tonoz ile örtülmüştür. Kuzeydeki nefin tonozla örtülü doğu ucu Anglikan şehitlerine, güneydeki nefin tonozla örtülü doğu ucu ise Meryem'e adanan birer şapel şeklinde düzenlenmiştir. Ortadaki birim koro yeri olarak düzenlenmiş olup doğusunda yüksek tutulmuş bir platform üzerinde altar yer almaktadır. Altarın doğusunda yer alan yarım yuvarlak formulu apsis ise Amerikan hatıra şapeli olarak düzenlenmiştir (Şekil 2).

Batı cephe kilisenin ana girişlerinin yer aldığı cephe dir. Eksene göre simetrik olarak tasarlanan cephe dikey üç birimden oluşmaktadır. İki üçgen bir alınlık ile son bulan eksenindeki bölüm, diğerleri ise eksenin kuzey ve güneyindeki kuleler ile sonlanan bölümlerdir. Eksendeki birim iki kat şeklinde düzenlenmiş olup yatayda üçlü düzenlemeye sahiptir. Altta ve ortada sütun dizileri ile oluşturulmuş iki kat, en üstte ise üçgen alınlık yer almaktadır. Birinci katına zeminden merdiven ile ulaşılmaktadır. Orta birimin birinci katının önüne ortadaki eyvanı ve yanlardaki kapıları kapsayacak şekilde, korint nizamında tasarlanmış, altı adet ikiz sütun ve entablature düzenlemesiyle oluşturulmuş bir portiko konumlandırılmıştır. Kilisenin diğer cephelerinin birinci katlarının tamamında bu portikonun düzenine bağlı geliştirilen uygulamalar yer almaktadır. Diğer cephelerin birimlerinde yer alan plastırlar sütunların, kat ayrımları entablature bölümlerinin devamı niteliğindedir (Şekil 3-4). Benzer bir kat tasarımı birimin ikinci katında da izlenebilmektedir. Eksende, eyvan içerisinde yer alan kapının basık kemerli olarak düzenlenmesi, yan yüzeylerdeki kapıların yerine yerleştirilen basık kemerli küçük pencereler, portikonun kompozit nizamda düzenlenmiş olması ve portikonun yalnızca eksendeki eyvan düzenlemesinin önünde yer alması kattaki farklılıklardır. Buradaki portiko düzenlemesi de diğer cephelerin ikinci katlarındaki birimlerinde yer alan plastırlar kat bitiminin öncüsüdür. Kat entablature üzerine oturan üçgen alınlık ile sonlanmaktadır. Entablature bölümünde friz yüzeyinin triglif-metop dizisini andıran görünümü aralıklı yerleştirilmiş, yoğun bezemeli konsollarla sağlanmıştır. Üçgen alınlığın içerisinde ise "St. Paul'un Din Değiştirmesi" (Elçilerin İşleri, 9) konulu rölyef yer almaktadır. Alınlığın üzerinde yükselen akroterler heykel biçiminde düzenlenmiş olup bu heykellerden ortadaki St. Paul, soldaki St. Peter, sağdaki St. James (Büyük)'e aittir (Şekil 5).

Orta birim kiliseye girişlerin yapıldığı ana kapının bulunduğu birimdir. Birinci kattaki portikosunun gerisinde ekseni bir eyvan şeklinde girintilenmiştir. Eyvanın doğu duvarı korint başlıklı iki plastırla üç birime ayrılmıştır. Ortadaki birimin ekseninde ana giriş kapısı yer almaktadır. Kapı kenarları ince, geometrik bezeme bordürüyle çevrili lento ile sınırlandırılmıştır. Üst kısmında iki yandan alt kenarları akant yaprakları ile sonlanan volüt biçimli konsollara oturtulmuş entablature yer almaktadır. Entablature aşağıdan yukarıya doğru sade tutulmuş friz, yüzeyi stilize yaprak motiflerinin atlamalı yerleştirilmesiyle oluşturulmuş ince bir bordür ve kymation dizisi şeklinde düzenlenmiş olup üzeri, yüzeyi bitki motifleriyle geliştirilmiş düz bir alınlık ile sonlandırılmıştır. Alınlığın

üzerinde ise yatay dörtgen formlu bir pano içerisinde St. Paul'un hayatından bir kesiti konu alan rölyef izlenebilmektedir. Eksenin kuzey ve güneyindeki birimler ise üç kat şeklinde düzenlenmiş olup alttaki iki kat dekoratif nişlerle hareketlendirilmiştir. Üçüncü katlarında ise St. Paul'un hayatı ile ilgili rölyefler dikdörtgen formlu panolara işlenmiştir. Eksendeki birimin birinci katında eksendeki kapının kuzey ve güneyinde, narteksin yan neflerine ve şapellere girişi sağlayan daha küçük boyutlu birer kapı açıklığı mevcuttur. Kapılar iki yandan korint başlıklı gömme sütunlar üzerine oturan entablature ve düz alınlıklar ile çevrelenmişlerdir. Entablature bölümleri aşağıdan yukarıya doğru üç silmeli arşitrav ve frizlerden oluşmaktadır. Frizlerin köşeleri cubid benzeri bir figürle sınırlanmış olup yüzeyleri bitkisel motiflerle hareketlendirilmiştir. Kapıların üzerine yarım yuvarlak formda sonlanan birer pencere yerleştirilmiştir. Pencereilerin üst kısmında ise içerisinde St. Paul'un hayatını konu alan bir rölyefin işlendiği dikdörtgen formlu pano mevcuttur (Şekil 3-4).

Simetrik düzendeki yan birimler cephenin bu bölümleri üzerinde devam eden kulelerle birlikte dört katlı olarak algılanmaktadır. Katların yanları portiko nizamlarına bağlı düzenlenmiş plastırlarla sınırlandırılmıştır. İlk katların ekseninde dor nizamlı plastırların üzerine oturulmuş iç içe geçmiş yuvarlak kemerlerle içeriye doğru hafif kademelenen birer niş uygulaması mevcuttur. Nişlerin kavsara kısmı kasetler şeklinde düzenlenmiştir. Eksenine ise dor nizamlı antalar üzerine oturtulmuş yuvarlak kemerle çevrelenen birer pencere açıklığı verilmiştir. Pencerenin alt kısmında iki kademe şeklinde kaide benzeri bir uygulamaya gidilmiştir. Birimlerin birinci katlarında katı sınırlayan plastır başlıklarının arasında kalan bölümlerin eksenine kanat motifleri arasında bir çocuk maskı ve iki yanına çapraz konumlandırılan kılıç ve müzik aleti kabartması ile birleşim noktalarına çelenk motifleri işlenmiştir. Orta birimin portikosunun entablature bölümü bu birimlerde ve diğer tüm cephelerde kat ayırımı sağlayan friz ve silme düzenlemesi olarak devam etmiş olup burada birinci katların bitiminde friz bölümlerinin eksenine yuvarlak formlu birer pencere açılmıştır. Pencereilerin çevresi perde, akant yaprağı ve volüt motifleriyle hareketlendirilmiştir (Şekil 3-4). İkinci katlarında birinci kattaki plastırların hizasında ikinci katın portikosunun nizamına bağlı olarak düzenlenmiş plastırlar görülmektedir. Katların yüzeyinde ise kompozit nizamlı gömme sütunlar üzerine sade olarak bırakılmış entablature ve üçgen alınlık uygulamasıyla çevrelenmiş dikdörtgen formlu birer pencere açıklığı mevcuttur. Pencereilerin altında gömme sütunlara ait yüksek kaidelerin arasında kalan kısımlara girland ve kurdele motiflerinden gelişen bir süsleme yerleştirilmiştir. Katları sınırlayan plastırların başlıkları arasında kalan kısımların eksenine çapraz iki kılıç ve ortada "P" harfinden oluşan St. Paul'a ait monogram iki yanında ise bitkisel motif ve kurdelelerden gelişmiş bezeme öğeleri işlenmiştir (Şekil 3-4). Kulelerin yükseldiği üçüncü katların köşelerinde kuzeyden güneye doğru sırasıyla St. Matta, St. Markus, St. Luka ve St. Yuhanna heykelleri yer almaktadır. Cepheden daha geride düzenlenmiş kule kısımlarının ilk katlarının tüm yönlerinde aynı düzenlemeye sahip yuvarlak formlu birer açıklık yer almaktadır. Açıklıklar dıştan yüzeyi akant yaprakları ile bezenmiş yuvarlak birer bordür ile çevrelenmiştir. Güneydeki kulenin batı ve güney yönden algılanan cephelerinde bu açıklık yüzeyine birer saat yerleştirilmiştir. Kulelerin ikinci katı ise yukarıya doğru kademeli olarak daralır vaziyettedir. En alt kademesinde girinti ve çıkıntılı olarak yerleştirilen korint nizamlı sütun dizileri üzerine entablature oturmaktadır. İkinci kademede yer alan atlamalı çıkıntılar baldeken tarzda düzenlenmiştir. Üçüncü kademede ise C kıvrımlı payandaların ayırdığı her bölüme yarım yuvarlak kemerli birer açıklık verilmiştir. Dördüncü kademe diğer kademelere nispeten üçüncü kademeye daha yakın çapa sahiptir. Volütlü konsol biçimindeki plastırlarla birimlere ayrılmış kademelerin her biriminde basık kemer şeklinde sonlanan birer açıklık mevcuttur. Kuleler çokgen formlu, her yüzü C kıvrımı şeklinde düzenlenmiş külahın üzerine yerleştirilen altta volüt, üstte gonca motifinden gelişen düzenlemeye sahip iki kademeli âlem³ ile sonlanmaktadır (Şekil 6-7).

Kilisenin güney cephesi transept, narteks, naos ve koro yerinin planlamasına bağlı olarak parçalı görünümdeki birimlere ayrılmıştır. Nartekse ait olan batı yöndeki ilk birim iki bölümlü olarak düzenlenmiştir. Bu bölümlerden batıdaki batı cephenin yan birimlerindeki uygulama tekrarlanmıştır. Ancak burada batı cephede alt kattaki kaide uygulaması yerine yuvarlak kemerli bir kapı açıklığı verilmiştir. Doğudaki bölüm ise plastırlar ile yanlardan sınırlandırılmış olup iki kat şeklinde düzenlenmiştir. Her iki kat da ikişer plastırla üç birime ayrılmıştır. Birinci katta eksendeki birime kademeli silmeli söveler ve kademeli silmeli basık kemer ile çevrelenmiş yarım yuvarlak formda sonlanan pencere açıklığına yer verilmiştir. Yüzeyine üç sıra yaprak motifleri işlenen alt sövedeki konsolların arasında eksende çocuk maskı yanlarda çocuk motifinden gelişen bir dekor yer alırken basık kemerin kilit taşına kanat motifleri arasında bir çocuk maskı işlenmiştir. Yanlardaki birimlerde yarım yuvarlak kavsaralı

³ Avrupa mimarisinde finial olarak geçmektedir.

birer niş bulunmakta olup nişlerin altında yer alan panolara çocuk maskı ve yaprak motiflerinden gelişen kompozisyonlar işlenmişken üstlerinde dikdörtgen formlu içi boş birer pano mevcuttur. İkinci katta ise tasarım bakımından benzer bir uygulamaya gidilmiştir. Eksendeki birimde batıdaki ilk bölümün ikinci katındaki pencere açıklığı kompozisyonu tekrarlanırken, yan birimlerde alt kattaki yan birimlerde görülen nişlerin yerine pencere açıklıkları verilerek diğer düzenlemeleri yinelenmiştir. Kat ayrımı ve bölüm sonlanışlarında tüm cephelerde olduğu gibi batı cephedeki uygulama tekrarlanmıştır (Şekil 8-9).

Naos bölümünün güney cephesini oluşturan ikinci bölümde ise her iki katta da ikişer ikiz plastırla üçer birim elde edilmiştir. Birimlerde narteksin güney cephesinin ikinci bölümünün eksendeki biriminde yer alan uygulamalar tekrar edilmiştir. Burada görülen tek farklılık ise ikinci kattaki kompozisyonların eksenine konumlandırılan pencere açıklıkları yerine nişlerin tercih edilmiş olup altlarındaki panoların konumuna basık kemerli açıklıkların verilmesidir (Şekil 8-9).

Transept bölümünün güney cephesi iki katlı ve dikey üç birim şeklinde düzenlenmiştir. Eksendeki birimin ilk katına zeminden basamaklarla ulaşılmaktadır. Burada cephe ekseninde transeptten mekâna girişi sağlayan dikdörtgen formlu kapı açıklığı mevcuttur. Kapı lentolu olarak düzenlenmiş olup düz bir alınlığa sahiptir. Kapı açıklığının önüne yarım yuvarlak şeklinde konumlandırılmış korint nizamlı sütunlarla portiko oluşturulmuştur. İkinci katta portiko taşıntısının üzeri yukarıya doğru daralan basamaklar şeklinde düzenlenmiştir. Burada birim üç dikey birime ayrılmış, ortadaki birime basık kemerli bir pencere açıklığı verilmiştir. Kemer kilit taşına kanat motifleri arasına çocuk maskı işlenmiştir. Maskın yanlarında yaprak motifinden gelişen bezeme izlenebilmektedir. Yanlardaki iki birimde yarım yuvarlak kavsaralı birer niş görülmektedir. Birim üçgen alınlık ile sonlanmakta olup alınlığın içerisinde anka kuşu rölyefi yer almaktadır. Üçgen alınlığın üzerinde yer alan akroterler, ortada St. Andrea, batıda St. Matthias, doğuda ise St. Yuhanna'ya ait olmak üzere birer heykel şeklinde düzenlenmiştir. Transept bölümünün güney cephesinin yan birimlerinde naosun aynı cephesindeki birim düzenlemeleri yinelenmiştir. Bölümün cephe köşelerinin üzerine, batıdakine St. Simon (Zealot), doğudakine St. Matta heykeli konumlandırılmıştır (Şekil 10).

Koro yerinin güney cephesi plastırlarla dört birime ayrılmış olup bunlardan batıdaki üç birimin içerisinde naos cephesindeki birimlerde yer alan kompozisyon tekrarlanmıştır. Doğudaki birimde ise her katta üstten düz alınlıkla vurgulanan yarım yuvarlak kavsaralı birer niş yer almaktadır (Şekil 8-9).

Kilisenin kuzey cephesi planlama bakımından güney cephenin aynısıdır (Şekil 11-12). Burada farklılık alınlık rölyefi ve akroterlerde gözlemlenmektedir. Alınlığın içerisine kraliyet arması ve çevresine beş figür işlenmiştir. Üçgen alınlığın üzerinde yer alan akroterler, ortada St. Yakup (Küçük), batıda St. Thomas, doğuda ise St. Yahuda (Thaddeus)'ya ait olmak üzere birer heykel şeklinde düzenlenmiştir. Cephe köşeleri üzerinde ise batıda St. Philip, doğuda ise St. Bartholome heykelleri izlenebilmektedir (Şekil 13).

Doğu cephe ise kilisenin apsis taşıntısı ile birlikte plastırların sınırladığı üç birim halinde düzenlenmiştir. Taşıntılı olan eksendeki birim iki kat şeklinde düzenlenmiş, her katta plastırların sınırladığı yüzeylere, antaların üzerine oturan yuvarlak kemerlerle çevrili pencere açıklıkları verilmiştir. Birim, ekseni dikdörtgen formlu yanlardan volüt kıvrımı şeklinde kademe oluşturan alınlık ile sonlanmaktadır. Alınlığın eksenine ise kare formlu kartuş içerisine alınmış yuvarlak formlu bir pencere açılmıştır (Şekil 14).

Transeptin ekseni üzerinde yükselen kule yukarıya doğru daralan kademeler şeklinde düzenlenmiştir. İlk kademe yuvarlak formlu bir kaide üzerinde olup, sütun dizileriyle oluşturulmuş bir galeri görünümündedir. Sütunlar arasına atlamalı olarak yerleştirilen nişler bu bölümde hareketliliği sağlamaktadır. İkinci kademe balkonla çevrili olup yüzeyi plastırlarla birimlere ayrılıp her birime dikdörtgen formlu pencereler yerleştirilmiştir. Kurşun kaplı kubbe ise ikinci kademelinin plastırlar aralıklarına uygun olarak yerleştirilen nervürlere sahiptir. Kubbenin üzerinde yer alan fener de kademeli olarak düzenlenmiştir. İlk kademede ana yönlere bakan dört sütunlu portikolar mevcuttur. İkinci kademede dört yönde yuvarlak formlu açıklıklar verilmiştir. Fener kubbe üzerine yerleştirilen haç ile sonlanmaktadır (Şekil 8-11).

Değerlendirme ve Sonuç

İngiliz mimarlık tarihi boyunca Gotik, Neoklasik gibi bazı Avrupalı üslupların kendi çağında ve sonrasında beğenilerek uygulandığı bilinmektedir. Barok üslubun ise diğer üsluplara göre daha az tercih edildiği görülmektedir. Bunun nedenini aslında Barok mimarının oluşumundaki etmenlerde bulmak olasıdır. Barok sanat Katolik Reform'un sonucudur. Dolayısıyla Katolik ruhunu yansıtan bir mimari şekillenmedir. Katolikliği

yüceltmek adına oluşturulmuş bir üslubun çok fazla tercih edilmemesinin nedeni ise İngiltere'nin Anglikan mezhebine mensup olmasında aranabilir.

İngiliz mimarların Barok mimariye eğilimi Fransız etkisinde gerçekleşmiştir. Bu nedenle St. Paul Katedrali ve İngiltere'deki Barok üsluplu diğer yapıların cephe değerlendirmesini kavrayabilmek adına öncelikle Fransız Barok mimarisini incelemek gerekmektedir. XVII. yüzyılın başlarından itibaren Fransız sanatçılar, İtalya ile güçlü bağlantılara sahip olmuştur. Fransız mimarlar, antik kalıntıları ve Vitruvius tarafından belirlenen kuralları yerinde incelemek için İtalya'ya gönderilmiştir. Böylece Fransa'da, simetri ve orantı kurallarına göre düzenlemeler gerçekleştirilerek, kısıtlanmış bir Barok mimarisi uygulanmıştır. Mimarlar, İtalya'da keşfedilmiş olan prensipleri bilmelerine rağmen geleneksel Fransız değerlerinden etkilenecek şekilde klasik bir Barok sanatı uygulamayı tercih etmişlerdir. Fransız mimarlar, İtalyan Barok sanatından daha az karmaşık kilise planları tasarlamış olup bunun yanı sıra kütle ve duvar yüzeyi oranlarıyla geleneksel klasik düzene ait çalışmalar üretmişlerdir. İtalyan Barok coşkusunu reddeden Fransız mimarlar, sanatçı kimliklerinden daha çok kendilerini kralların hizmetine ve yüceltilmesine adanmışlardır. (Norberg-Schulz, 1998: 14; Snodin & Llewellyn, 2009: 86; Millon, 1968: 28; Held & Posner, 1917: 127-129; Tapie, 1961: 143).

Barok mimarinin menşei olan İtalya'da bu tarzda inşa edilen binaların cephelerinde hareketli bir anlayış hâkimdir. İtalyan Barok üslubunda cephe düzenlemelerinin oluşumu Giacomo della Porta'nın eserleriyle birlikte şekillenmiştir. Porta'nın cephe tasarımları Barok dönem boyunca diğer sanatçılar tarafından da uygulanmıştır. Dikeylik hissi yaratmak için cepheler yüksek tutulmuş ve yatay elemanlar kırık bir şekilde tasarlanmıştır. Bunun yanı sıra, kiliselerin üst bölümleri alt kısımlarından daha dar tasarlanmıştır. Bu durum Barok sanatın vazgeçilmez bir süsleme özelliği olan iki adet volüt ile gizlenerek cephelerde bütünlük elde edilmiştir. Cephelerde hareketlilik eğri ve karşı eğriler ile sağlanmıştır. Rönesans cephe düzenlemelerinden farklı olarak dekorasyonlara önem verilmiştir. Bu uygulamalara özellikle Barok sanatın simgesi olan Il Gesu Kilisesi ve Santa Susana Kilisesi örnek gösterilebilir. Ayrıca Francesco Barromini tarafından Roma'da inşa edilen Fontane Kilisesi örneğinde de görülebileceği gibi İtalyan Barok üslubunun cephe tasarımlarında iç ve dış bükey hatlarla kilise cephelerinde dalgalı görünüm de elde edilmiştir (Wölfflin, Renaissance and Baroque, p. 96; Tapie, The Age of Grandeur Baroque Art and Architecture, p. 32; Yiğitpaşa & Ceylan, 2021: 203-204; Ceylan, 2021: 51-52). Fransız Barok mimarisinde ise kiliselerin cephelerinde klasik düzene ait uygulamalar görülmektedir. Cephelere simetri ve orantı kuralları hâkim olmuş, cepheler klasik blok ya da klasik portiko tasarımlarında ele alınmıştır. Bu tasarımlar ise Antik Yunan ve Roma mimarilerinden beslenen, Rönesans ve Neoklasik mimarilerinde tercih edilen düzenlemelerdir. Klasik blok tasarımlarında cepheler silmeler ve plastırlarla birimlere ayrılmakta ve her birim her katta simetrik olarak düzenlenmektedir. Portikolu tasarımlarda ise cephenin tamamı, Antik tapınakların giriş cephelerinde olduğu gibi, belirli bir antik nizamda şekillendirilmiş portiko şeklindedir. Ancak bu türde bazen Andrea Palladio'nun Rönesans döneminde tasarladığı villalardan esinlenilerek, portiko cephenin eksenine daha küçük boyutlarda düzenlenebilir ve kalan cephe yüzeylerinde klasik blok uygulamasına gidilebilir (Yiğitpaşa & Akın Ertek, 2020: 219-258).

St. Paul Katedrali cephe düzenlemesine bakıldığında ise simetrik tasarımları ve portikolarıyla klasik formlardan kopmayan bir anlayışın hâkim olduğu görülmektedir. Christopher Wren'in bu anlayışı inşa ettiği St. Edmund, St. Margeret, St. Martin ve St. Mary le Bow Kiliselerinde de sürdürerek cepheleri klasik blok şeklinde düzenlediği görülmektedir. Thomas Archer tarafından Londra'da inşa edilen St. John Kilisesi ile Birmingham'daki St. Philip Kilisesi de aynı anlayışta şekillenen cephelere sahiptir. Fransız Barok mimarisinin en önemli temsilcilerinden biri olan Paris'teki Dome des Invalides batı cephesi düzenlemesi bakımından St. Paul Katedrali ile aynı tasarımı yansıtmaktadır. Aynı şekilde Turin'deki Basilica di Superga'nın batı cephesindeki portiko ve diğer cephelerdeki klasik blok tasarımı örnek teşkil etmektedir.

Barok döneminde heykel ve rölyef sanatı, mimariye bağımlı olarak kilise cephelerinde zengin dekorasyonlara yönelik gelişme göstermiştir. Bu tür dekoratif heykel ve rölyefler üç farklı şekilde kullanılmıştır. Bunlardan birincisi, bir binanın tepesini tamamlamak için kullanılan yatay heykeller dizisi olmuştur. İkincisi ise kadın formuna sahip olan karyatid ve erkek formunda telamonların, taşıyıcı ya da sütunları destekleyici unsur olarak betimlenmesini teşkil etmiştir. Heykelin mimarlıkla birlikte üçüncü ve en tipik uygulanma alanı alınlık, friz, arma, sarmal ve kupa gibi benzeri elemanların yüzeylerinde yer alan betimlemelerini içermiştir (How to Recognize Baroque Art, 1979: 58). Kiliselerin cephelerinde genellikle gırland, üzüm salkımları gibi bitkisel ve geometrik motifler yer almıştır (Chase and Post, 1971: 372-373; Ceylan 2021: 57-58)). Barok cephelerde kullanılan heykel ve rölyeflerin hemen hemen her ülkede uygulandığı görülebilmektedir. St. Paul Katedrali'nin batı cephesindeki

merkezi alınlığı içerisinde Paul'un hayatından alınan bir sahnenin işlendiği figürlerin yüksek kabartma tekniğinde tiyatral ve hareketli bir görünüm sergilediği görülmektedir. Viyana'da inşa edilen St. Charles Kilisesi'nin alınlığında da tympanonun tamamını kapsayan rölyefin aynı şekilde ele alındığı görülmektedir. St. Paul Katedrali'nde kuzey ve güney cephede yer alan alınlıkların tympanonunun merkezine yarım yuvarlak formlu küçük niş yerleştirilerek kompozisyon buraya işlenmiştir. Bu durum da Francesco Maria Ricchino'nun Milano'da inşa ettiği St. Giuseppe Kilisesi'nde başlayan ve Barok mimarinin vazgeçilmez unsuru olan alınlık içerisinde küçük birer segmental alınlık yerleştirme geleneğine bir gönderme niteliğindedir. St. Paul Katedrali'nde akroterlerde görülen havari heykelleri ise Scilya'daki Basilica della Collegiata ve St. Sebastiano, Venedik'teki St. Maria della Salute, Viyana'daki Karlskirche ve Lorraine'deki St. Sebastian Kilisesi örneklerinde de olduğu gibi Barok dönem kiliselerinde sık karşılaşılan bir uygulamadır.

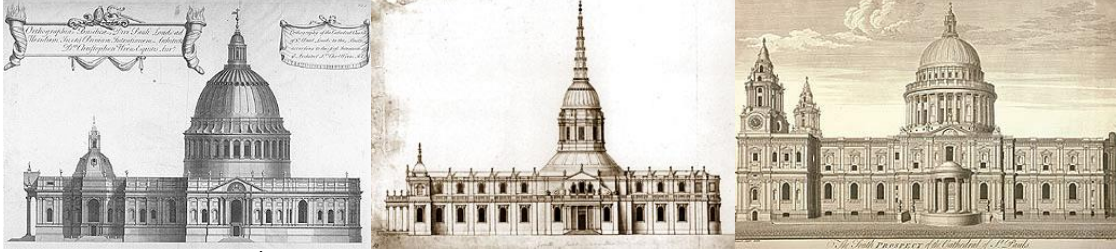
Bu bağlamda St. Paul Katedrali'nin İngiltere'deki en büyük Barok karakterli yapılardan birisi ve Londra'da inşa edilen ilk Barok kilise olması yapıyı İngiliz mimarlık tarihindeki önemini ortaya koymaktadır. Christopher Wren, Louvre'in etkisi altında kilisenin sütun, merkezi alınlığı ve batı cephesini tasarlamıştır. Il Gesu Kilisesi kadar iyi bir akustiğe sahip olan St. Paul Katedrali bunun yanı sıra büyüklüğü, zengin dekorasyonu ve iç ile dış bükey formlarıyla Barok sanatın özelliklerini yansıtmıştır. Wren, Andrea Palladio'nun İngiliz ortaçağ katedral geleneklerini çözümleyişini, Inigo Jones'in klasik anlayışını, Roma'daki Barok karakterli yapıları ve Fransa'da Mansart'ın çalışmalarını göz önünde bulundurarak cephelerdeki klasik mimarinin klasik blok anlayışı ile Barok üslubun detay işçiliğini birleştirmiştir.

Kaynakça

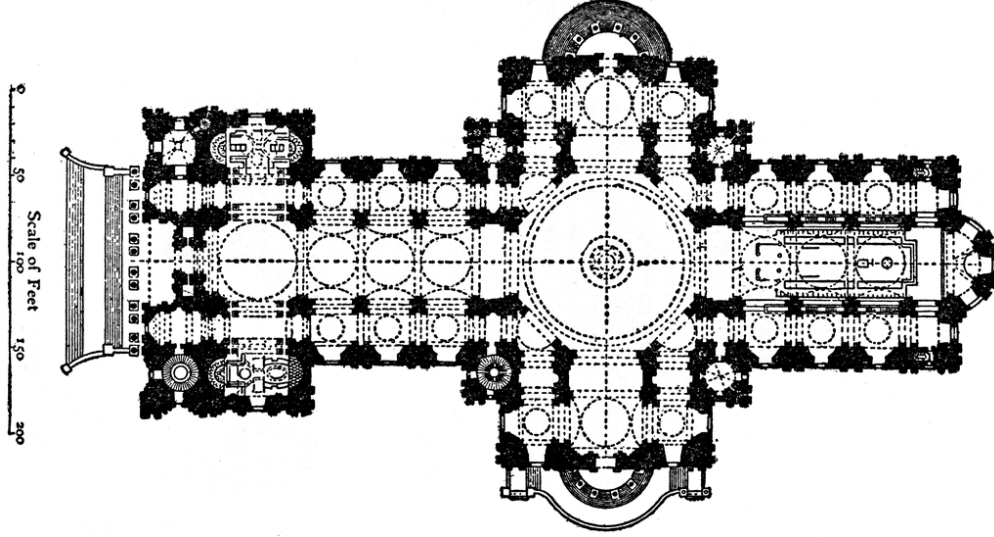
- Adams, L. S. (2011). *A History of Western Art*. McGraw-Hill.
- Andersen, L. (1969). *Baroque and Rococo Art*. Harry N. Abrams.
- Bede, C. J. (1910). *Ecclesiastical History of the English Nation*. John Stevens.
- Blunt, A. (1988). *Baroque and Rococo Architecture and Decoration*. Wordsworth Editions.
- Campbell, J. W. P. (2007). *Building St. Paul's*. Thames and Hudson.
- Carl, K. H. & Charles, V. (2009). *Baroque Art*. trans. Gunther Roth. Parkstone Press.
- Ceylan, S. (2021). *Güney İtalya Lecce'de Barok Dönem (XVII. Yüzyıl) Kiliseleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Chase, G. H. and Post, C. R. (1917). *A History of Sculpture*. Greenwood Press.
- Downes, K. (1966). *English Baroque Architecture*. A. Zwemmer Ltd.
- Ducher, R. (1988). *Characteristique des Styles*. Flammarion.
- Dugdale, W. (1658). *The History of St. Pauls Cathedral in London*. Tho. Warren.
- Elton, G. R. (1990). *The New Cambridge Modern History the Reformation 1520-1559*. Cambridge University Press.
- Fletcher, B. (1962). *A History of Architecture on the Comparative Method*. Athlone Press.
- Garmonsway, G. N. (1953). *The Anglo-Saxon Chronicle*. Dent.
- Held, J. S. & Posner, D. (1971). *17th and 18th Century Art Baroque Painting, Sculpture, Architecture*. Harry N. Abrams.
- Hibbard, H. (1977). *Masterpieces of Western Sculpture from Medieval from Medieval to Modern*. Harper & Row Publishers.
- How to Recognize Baroque Art*. Penguin Books, New York 1979.
- Lang, J. (1956). *Rebuilding St Paul's after the Great Fire of London*. Oxford University Press.
- Lehmberg, E. (2014). *The Reformation of Cathedrals: Cathedrals in English Society*. Princeton University Press.
- Linder, R. D. (2008). *The Reformation Era*. Greenwood Press.
- Maccaffrey, J. (1914). *History of Catholic Church from the Renaissance to the French Revolution I*. Dodo Press.
- Mayer, T. F. (2016). *Reforming Reformation*. Routledge.
- Minor, V. H. (1999). *Baroque & Rokoko Art & Culture*. Prentice Hall.
- Morrissey, M. (2011). *Politics and the Paul's Cross Sermons, 1558-1642*. University Press.
- Müller, W. & Vogel, G. (1997). *Atlante di Architettura*. Ulrico Hoepli Editore.
- Neuman, R. (2013). *Baroque and Rococo Art and Architecture*. Pearson.
- Norberg-Schulz, C. (1998). *Architettura Barocca*. Electa.
- Paolo, M. (1993). *Palladio*. Benedikt Taschen Verlag GmbH.
- Pensver, N. (1977). *Ana Çizgileriyle Avrupa Mimarlığı*. çev. Selçuk Batur. Cem Yayınevi.
- Pratt, P. B. (1995). *Architecture*. Lucent Books.
- Reed, H. H. and Farber, J. C. (1980). *Palladio's Architecture and Its Influence*. Dover Publications.

- Roth, L. M. (1993). *Understanding Architecture Its Elements, History and Meaning*. HarperCollins Publishers.
- Roth, L. M. (2014). *Mimarlığın Öyküsü*. çev. Ergün Akça. Kabalcı Yayınevi.
- Saari, P. & Saari, A. (2002). *Renaissance & Reformation Biographies I*. Thomson Gale.
- Summerson, J. (1983). *Architecture of Britain 1530–1830*. The Pelican History of Art. Penguin Books.
- Tapie, V. L. (1961). *The Age of Grandeur Baroque Art and Architecture*. trans. A. Ross Williamson. Frederick A. Praeger.
- Tapie, V. L. (1992). *Barok*. çev. Galip Üstün. İletişim Yayınları.
- Wölfflin, H. (1979). *Renaissance and Baroque*. trans. Kathrin Simon, Cornell University Press.
- Yarwood, D. (1994). *Architecture of Europe-Classical Architecture 1420-1800*. B.T. Batsford Ltd.
- Yiğitpaşa, N. T. & Akın Ertek, G. (2020). XVIII. Yüzyıl Berlin Kiliselerinde Neoklasik Üslup. *Amisos Dergisi*, 5(8), 219-258.
- Yiğitpaşa, N. T. & Ceylan, S. (2021). *Güney İtalya Lecce'de Barok Dönem (XVII. Yüzyıl) Kilise Süslemeleri*. *Amisos Dergisi*, 6(11), 202-219.

Ekler

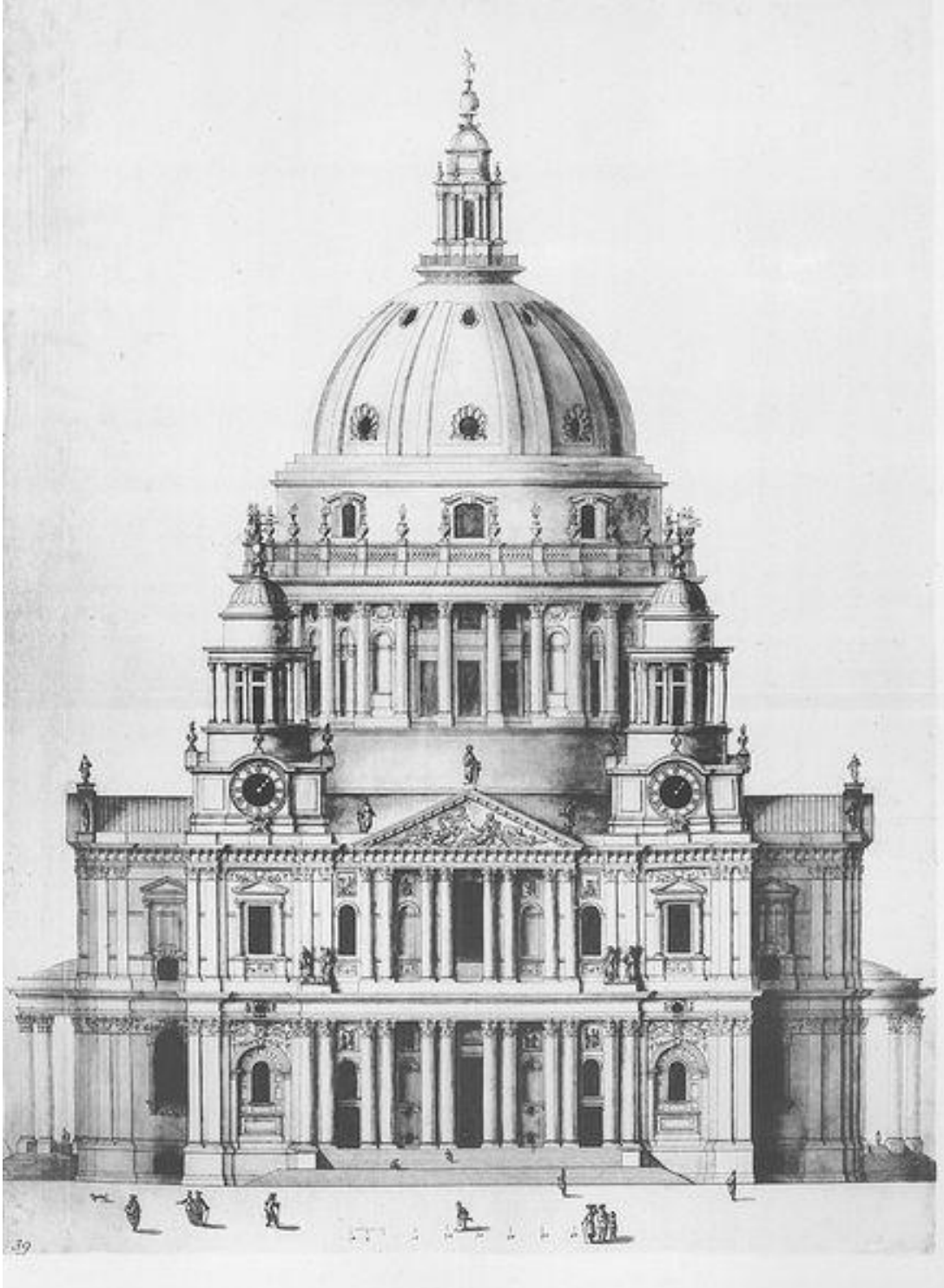
Şekil 1. St. Paul Katedrali İçin Planlanan Tasarımlar, <https://www.stpauls.co.uk>, Erişim Tarihi: 05.01.2022

Şekil 2. St. Paul Katedrali Planı, <https://previews.123rf.com/>, Erişim Tarihi: 05.01.2022

Şekil 3. St. Paul Katedrali Batı Cephesi

Şekil 4. St. Paul Katedrali Batı Cephe Çizimi, <https://i.pinimg.com>, Erişim Tarihi: 05.01.2022

Şekil 5. St. Paul Katedrali Batı Cephesindeki Alınlık

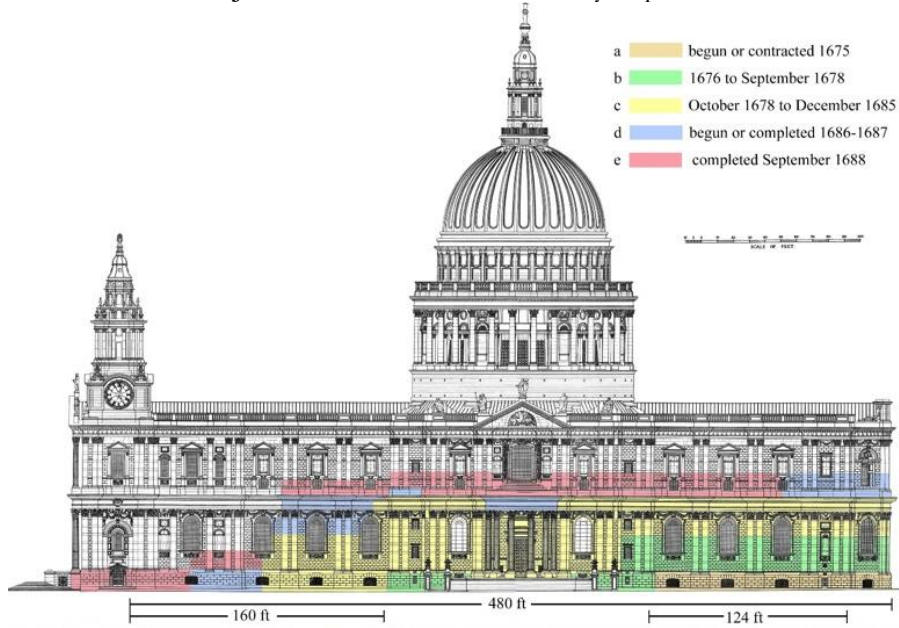
Şekil 6. St. Paul Katedrali Kuleleri

Şekil 7. St. Paul Katedrali Kule Heykelleri

Şekil 8. St. Paul Katedrali Güney Cephe

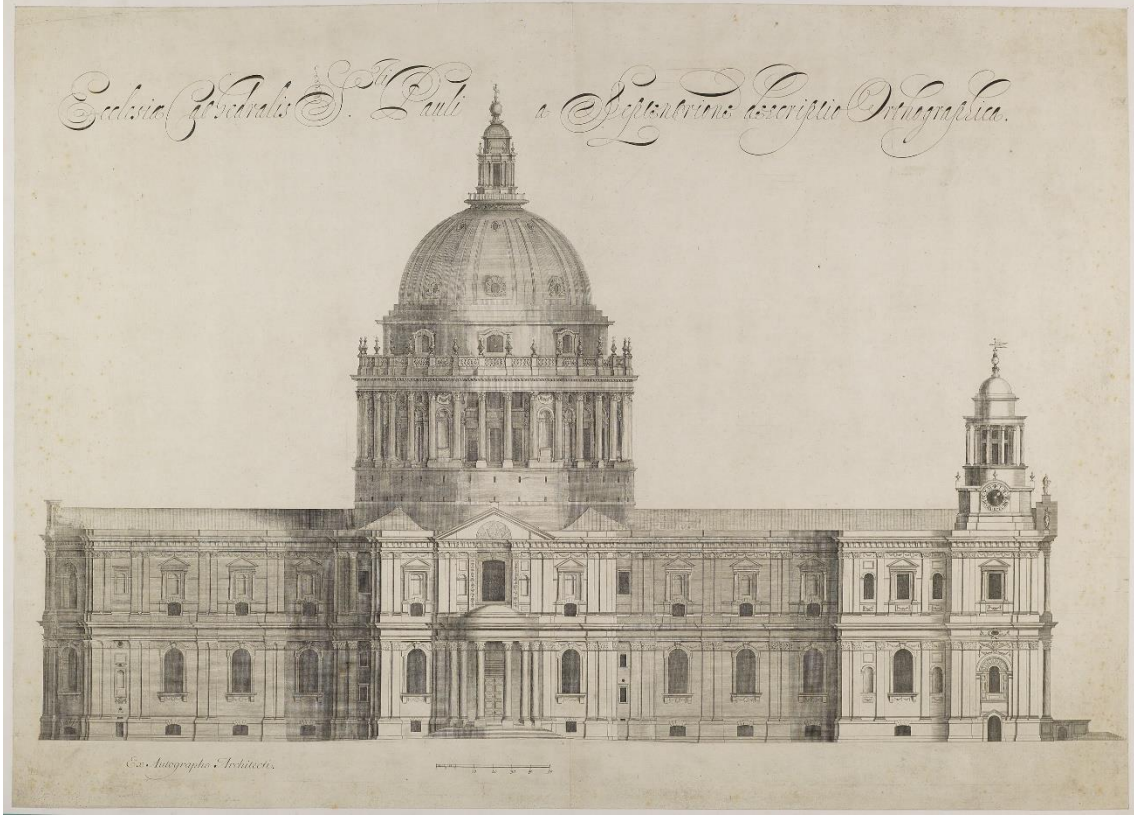
Şekil 9. St. Paul Katedrali Güney Cephe Çizimi, <https://www.stpauls.co.uk>, Erişim Tarihi: 05.01.2022

Şekil 10. St. Paul Katedrali Güney Cephedeki Alınlık ve Akroterler

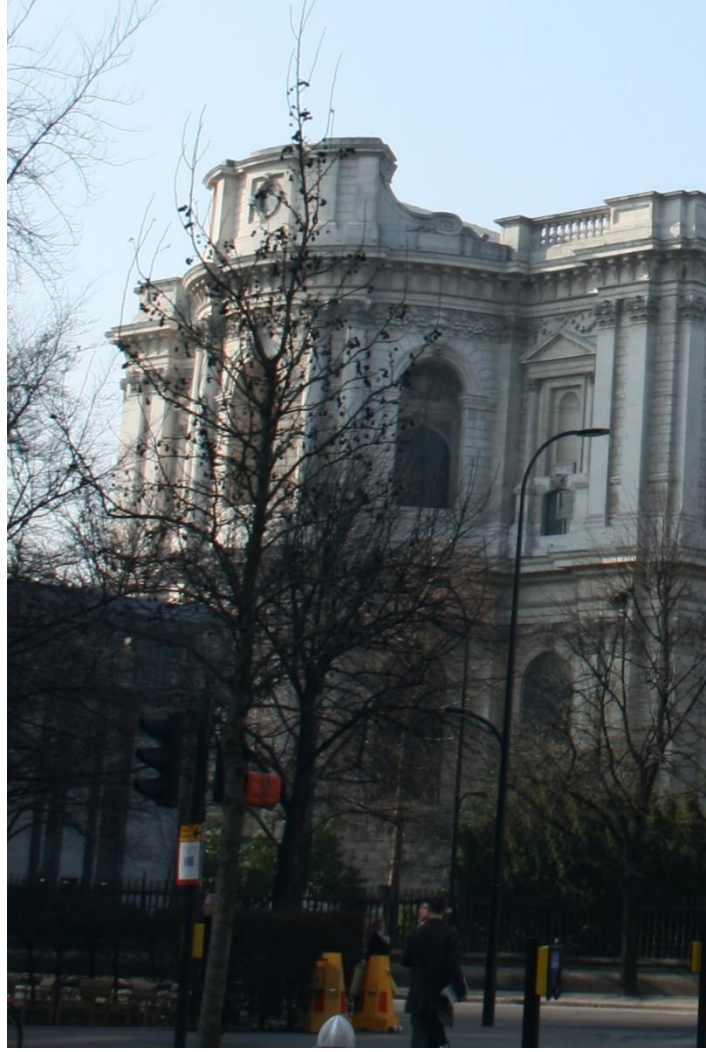
Şekil 11. St. Paul Katedrali Kuzey Cephe

Şekil 12. St. Paul Katedrali Kuzey Cephe Çizimi, <https://www.stpauls.co.uk>, Erişim Tarihi: 05.01.2022

Şekil 13. St. Paul Katedrali Kuzey Cephe Alınlığı ve Akroterler

Şekil 14. St. Paul Katedrali Doğu Cephe

EXTENDED SUMMARY

Baroque art, which represents absolute monarchy in the administration, aimed to reflect Roman Catholicism in religious life. In England, which belongs to the Anglican sect, Neoclassical architecture developed based on Palladian models in the 17th century. However, after the great fire in 1666, many buildings in London became derelict. During the restoration of the city, examples of Baroque architecture began to be built under the leadership of Christopher Wren. Wren lived in France between 1665 and 1666, where he met the Italian architect Bernini, who was working on Baroque architecture. Influenced by Bernini, he first prepared the city plan under the influence of French and Italian models, and designed fifty-one churches in Baroque style. In addition, Thomas Archer and James Gibbs were educated in Italy, and Hugh May in France, and as a result, they pioneered the implementation of Baroque architecture in England.

In this context, in our study, St. Paul's Cathedral facade designs are introduced.

St. Paul's Cathedral is the episcopal seat of London. It is known that there is another cathedral built in Romanesque style by the Normans after a fire in 1087, which continues this function today. This cathedral was completely destroyed in a fire in 1136. It is known that the cathedral, which was built here in the Gothic style between 1256-1314, was the third highest church in Europe in its time. It is known that Christopher Wren was a consultant during the restoration of the old cathedral in 1661, before the great London fire in 1666. This repair includes interior and exterior renovations in the Neoclassical style designed by Inigo Jones in 1630. However, the current cathedral was built in place of this building, which was completely destroyed during the fire.

Christopher Wren was commissioned to rebuild the building within the scope of the renovation works that started in the city in 1668. This task was refused by Wren in 1669, at the request of sticking to the design of the previous cathedral. After Wren's design for the new building between 1670 and 1673 was not accepted, a new design was made by the architect in 1675. According to this accepted design, the construction of the building started. However, during the construction process in line with the permission given by Charles II, some changes were made in the building and the building took its present form. The cathedral was officially opened for worship in 1697.

The Cathedral, which is in the form of a Latin cross with three naves in east-west direction, is arranged in three sections on the same axis. The facades of the Cathedral were designed in the Baroque style.

It is known that throughout the history of British architecture, some European styles such as Gothic and Neoclassical were applied with admiration in their own era and later. It is a traceable detail that the Baroque style was less adopted by the British than other styles. It is possible to find the reason for this in the factors in the emergence of Baroque architecture. Baroque art is the result of the Catholic Reformation. Therefore, it is an architectural formation that reflects the Catholic spirit. This is a natural result of the low rate of preference in England's Anglican architecture.

In this context, St. Paul's Cathedral is one of the largest Baroque buildings in England and the first Baroque church to be built in London, revealing its importance in the history of British architecture. Under the influence of the Louvre, Christopher Wren designed the church's column, central pediment and west facade. With as good acoustics as Il Gesu Church, St. Paul's Cathedral also reflected the characteristics of Baroque Art with its size, rich decoration and convex forms. Considering Andrea Palladio's analysis of English medieval cathedral traditions, Inigo Jones' classical understanding, Baroque buildings in Rome and Mansart's work in France, Wren combined the classical block understanding of classical architecture on the facades with the detail workmanship of the baroque style.